

LA CULTURA CATALANA

V) El fet de la Renaixença

1) *Orígens.*—Una vegada més, els fets econòmics condicionen els fets polítics i culturals. La decadència comercial de la Mediterrània havia precipitat la ruïna dels catalans, als quals s'havia negat, per part dels monarques espanyols, no solament el dret d'explorar i de poblar els territoris americans, sinó el de comerciar-hi i tot. Però a la segona meitat del segle XVIII se'ls van reconèixer aquests drets i el geni de la raça va trobar el camí lliure a les seves activitats econòmiques. El comerç amb Amèrica, fins aleshores monopolitzat per Sevilla, va suscitar, a Catalunya, un renaixement industrial que no va trigar a tornar la prosperitat al país. La Junta de Comerç de Barcelona, que encoratjava aquest renaixement, va fomentar especialment les indústries tèxtils i l'exportació dels productes manufacturats als països d'ultramar i va crear escoles de diverses menes, no sols amb finalitats econòmiques, sinó culturals. A les primeries del segle XIX es manifesten dues fortes personalitats científiques de soca catalana que cal esmentar, per bé que totes dues es produeixen en francès, la primera per ésser de formació cultural francesa i la segona per haver rebut la protecció de Napoleó I: el rossellonès Francesc Aragó, gran astrònom, i el barceloní Domènec Badia, famós, sota el nom àrab d'Ali-Bey, per les seves exploracions al Nord d'Àfrica. Ja ben entrat el segle XIX, quan la Universitat de Cervera estava en plena decadència; quan sota Ferran VII, els catalans viuen un període d'abjecció política i no es recorden, quan de coses culturals es tracta, que posseeixin una llengua pròpia, l'única que pot modelar completament llur esperit, el renaixement econòmic del país era un fet i si no haguessin estat les guerres internacionals, l'emancipació de les colònies espanyoles i les lluites civils d'aquells temps, aquest renaixement hauria pres forçosament un ritme més accelerat. Però l'impuls ja era donar-li el desvetllament cultural, que n'era la conseqüència, va produir-se tot seguit.

2) *Els promotors.*— Alguns dels promotors, potser inconscients, de la renaixença cultural catalana, eixiren de la Universitat Cerverina. Abans d'extingir-se, el fogar cultural de Cervera va formar un esperit tan universal, en el seu temps, com Balmes, les obres del qual, escrites en un castellà lamentable, són traduïdes al francès, a l'anglès i a l'alemany, i un pensador tan eminent com Martí d'Exalà que fou l'introduïdor, a Catalunya, de la filosofia escocesa. Allí va anar a cercar els primers fonaments humanístics Milà i Fontanals, un dels patriarques de les lletres catalanes. Però mentre la Universitat de Cervera estava a l'agonia es creava a Barcelona una Societat de Filosofia i una Escola de Medicina, independent de la Universitat de Cervera; la Junta de Comerç fomentava els estudis artístics. La societat de Filosofia reunia molts dels joves que en aquells temps es dedicaven a l'estudi de les ciències i de les lletres, i entre els quals cal esmentar Aribau. Aquests

Lo Gaiter del Llobregat

«Si et donàs la sua corona
un rei i el ceptre de plata,
i son mantell d'escarlata,
i son trono enjoiellat,
¿per a ser rei deixaries
tes balades amoroses,
ni tes muntanyes frondoses,
ni ton joiós Llobregat?»

Si et prometés un rei moro
perles riques i galanes,
i son bordell de sultanes,
i son palau encantat,
¿daries, Gaiter, ta dolça
cabanya que el vent oreja,
ton llit d'herbes que espurneja
lo caudalós Llobregat?»

Si et regalés, Gaiter, un màgic
sos castells de núvols blaus,
i sos follets i palaus
d'estrelletes esmaltats,
¿olvidaries per ells
les neus, les boires, los rius,
les fresques nits dels estius,
les nines del Llobregat?»

«No, nineta, pus més valen
ma gaita de drap vermell
i mon capot, que el mantell
de un rei, de perles brodat:
pus més que els palaus moruns
val ma cabanya enramada
amb les flors que ma estimada
roba el matí al Llobregat.

I més que los castells màgics
de núvols blaus, Montseny val,
ab ses roques de coral,
i ab son front altiu nevat,
i les fredes nits d'hivern
en què ens sorprèn lo nou jorn
referint del foc entorn
rondalles del Llobregat.

Pus per més que li donàs
un rei son ceptre de plata
i son mantell d'escarlata
i son trono enjoiellat,
fins de ser rei deixaria
per ses trobes amoroses
i ses muntanyes frondoses
lo Gaiter del Llobregat.»

Joaquim Rubió i Ors

joves, aprofitant un parèntesi constitucional dintre el regnat absolutista de Ferran VII, editen una revista cultural feta de cara a Europa, que és un ressò del moviment intel·lectual del continent. En aquesta revista trobem les primeres informacions crítiques sobre el Romanticisme que arriben a la península. Deu anys més tard, sorgia a Catalunya una escola poètica d'expressió castellana, els dos membres més il·lustres de la qual foren Manuel de Cabanyes i Pau Piferrer. Però si Cabanyes no va poder sospitar que la seva llengua materna pogués ésser apta per a la poesia i per a totes les activitats intel·lectuals, Piferrer rebé amb mofa i menyspreu els esforços dels primers poetes de la Renaixença, que desitjaven tornar a aquella llengua l'esclat literari que havia tingut. Tanmateix, Piferrer fou, potser, el puntal més ferm del renaixement cultural català i el que li va infondre un esperit més específicament catalanesc, car tot i escrivint en castellà, les impregnava de saba catalana i amb els seus estudis d'arqueologia i d'història va donar el pas decisiu per a la formació d'una veritable escola d'estudis arqueològics i històrics, la conseqüència dels quals fou la inevitable restauració, en la consciència dels catalans, de llur personalitat col·lectiva, no solament en el terreny lingüístic i polític, sinó el terreny cultural i tot. Però la formació d'aquesta consciència fou lenta, com tots els fenòmens evolutius de les col·lectivitats.

3) *La Renaixença literària.*— La Renaixença pròpiament literària, doncs, és posterior a la renaixença cultural de la qual es deriva. Rubió i Ors, que n'és l'iniciador conscient, publica els seus primers versos catalans el 1839. Tot seguit floreix un estol de poetes que segueixen les petjades de Rubió i Ors i el 1858 hom ja pot publicar a Barcelona, una antologia de poetes contemporanis amb el títol de *Los Trobadors nous*. Un any més tard hom restaura els Jocs Florals, que a imitació dels de Tolosa s'havien celebrat a Barcelona durant molts pocs anys a les darreries del segle XIV. Els Jocs Florals, foren, fins a l'aparició de Verdager, una veritable escola poètica que resumia el moviment literari català i foren així mateix, però durant encara més temps, el caliu de la cultura literària catalana. Pels Jocs Florals passaren els principals afaïçonadors de la nostra renaixença; Milà i Fontanals, Marià Aguiló, Antoni de Bofarull, Víctor Balaguer i tants d'altres. A partir d'aquesta primera florida poètica, la cultura literària esdevé bilingüe, puix que totes les obres literàries, tret de la poesia, es produïen en castellà. Però ja és molt que se'n produïxin i que, a tenor dels temps moderns, Catalunya es guareixi sortosament de la seva esterilitat. Els Jocs Florals recolliren, durant la seva primera època, els anhels patriòtics i culturals de tots els països de llengua catalana, car la Renaixença literària no es va circumscriure al territori del Principat sinó que s'estengué a València i a Mallorca. De la